

TASVIRIY SAN'ATNING TURLARI RANG TASVIR, GRAFIKA VA HAYKALTAROSHLIKNI HOZIRGI SAN'AT IJODKORLARNING IJODIDAGI O'RNI

Hasanboyeva Ozoda Haydarali qizi

*Namangan Davlat Universiteti "San'atshunoslik" fakulteti
Amaliy san'at va rang tasvir kafedrasini, II - bosqich talabasi
Ozodahasanboyeva2106@gmail.com*

Annotatsiya: ushbu maqolada tasviriy san'atning turlari rang tasvir, grafika va haykaltaroshlikni hozirgi san'at ijodkorlarning ijodidagi o'rni keng yoritildi.

Kalit so'zlar: Tempera, moyboyoq, freska, devor, rangli qalam, pastel, ko'mir, sangina, sous, dastgoh, oyna, akvarel, L.Bernini, A.Kanova, J. Gudon Donatello, A.Verokko, A. Boymatov, A. Ahme-dov, D.Ro'ziboyev, A.Shoymurodov.

Rangtasvir deb-tekis yuzada turli rang va materiallar yordamida bajarilgan tasvirga aytiladi. Unga asosan bo'yoqlar - moyli bo'yoq, akvarel, guash, tempera, shuningdek, rangli qalamlar, ko'mir, qalam, pastel, sous, sangina, kabi badiiy materiallar bilan ishlash xarakterlidir.

Rang tasvir asarlari qog'oz, mato, karton, devor, oyna, yog'och, kabi tekis yuzalarga ishlanadi. Rang tasvir asosini rasm tashkil etadi. Har qanday rang tasvir ishda avval uni rasmni ishlab olinadi. Unda kompozitsiya, yurug' soya, rang asosiy o'rinni egallaydi. Rang tasvir asarlari bajarilish texnikasi jihatdan turli tuman bo'ladi. Ular moybo'yoq, tempera, freska, mozaika, vitraj, akvarel, guash, pastel hisoblanadilar.

Rang tasvirning quydagi turlari mavjud:

1. Dastgohli rang tasvir.
2. Monumental rang tasvir.
3. Miniatura rang tasvir.
4. Dekorativ rang tasvir.
5. Teatrdekorativ rang tasvir.

Dastgohli rang tasvir deganda rassomlarning maxsus asbob-dastgoh (molbert) yordamida ishlaydigan suratlari tushuniladi. Dastgohli rang tasvir asarlari uncha katta bo'lmagan o'lchovda yuqorida qayd qilib o'tilganidek mato, karton, oyna, faner kabi tekis yuzali materiallarga moybo'yoq, akvarel, guash, tempera bo'yoqlari bilan ishlanadi. Bunda ko'pincha moybo'yoq qo'llaniladi. Monumental rang tasvir atamasi monumental (maxobatli), ya'ni katta o'lchovdagi, rang tasvir ma'nosini anglatadi va u ko'pincha binolarning ichki va tashqi devorlariga tempera bo'yoqlari bilan ishlanadi. Monumental rang tasvir asarlarining freska, mozaika, vitraj, panno kabi turlari mavjud. Freskalar asosan bino devorlariga, pannolar esa matolarga bo'yoqlar bilan ishlanadi.

Mozaika- turli tabiiy va tashlandiq materiallar-rangli oyna parchalari, toshlar, sintetik materiallardan bino devorlariga yoki tekis materiallar ustiga ishlanadi.

Vitraj esa binolarning derazalari, eshiklari, oynalari ustiga bo'yoqlar yordamida ishlandi. Vitrajlar uy ichkarisi va tashqarisidan ham bir xil ko'rinadi.

Miniatyura (mo'jaz) rang tasvir deganda bejirim, juda kichik, jajji, nozik san'at asarlari tushuniladi. Miniatyura rang tasvir o'rta asrlarda kitob bezagi bilan bog'liq holda rivoj topdi. U kitoblardagi bosh, illyustratsiyalardan iborat bo'lgan. Rangtasvirning bu turi Sharqda, shu qatori Movarounnahrda katta shuhrat qozondi. Hozirda u mustaqil san'at turi sifatida nafaqat kitoblarni, balki quticha, nosqovoq kabilarni bezatishda ham qo'llanilmoqda. Shuningdek, u katta bo'lmagan o'lchovda mustaqil san'at asari sifatida ham tayyorlanmoqda.

Dekorativ rang tasvir asarlari mustaqil amaliy ahamyat kasb etib, u binolarni ichki va tashqi devorlarni bezatishda qo'llaniladi. Bino ichini bezatishga xizmat qiladigan naqshlar, frizlar, namoyon kabi mayda elementlar ham dekorativ rang tasvirga kiradi. Teatr bezagi o'z ichiga spektakl deklorasiyasiyalari, unda ishlatiladigan grim, butaforlar bilan bog'liq. Ular teatr spektakl mazmunini tomoshabin tomonidan keng va chuqurroq anglab etishga yordam beradi. Bu bezaklarda rassomlar sahnadagi yorug'lantirish va ranglarni xisobga olib tasvirleydilar. Spektakl bezaklari voqea sodir bo'layotgan joy, davr, muxit, yuzasidan tomoshabin tasavvurlarini kuchaytiradi, uni idrok etishni osonlashtiradi.

Tasviriy san'at nazariyasi va amaliyotda akademik rang tasvir iborasi ham ishlatiladi. Akademik rang tasvir asosan o'quv jarayonida foydalaniladigan ko'rgazmali rang tasvir ishlari nazarda tutadi.

Haykaltaroshlik rang tasvir hayotiy voqea va xodisalarini turli uslub va tasvirlash texnikasi va materiallar yordamida ifodalaydi. Haykaltaroshlikda tosh, metal, gips, yog'och, vosk (mo'm), sim kabi materiallar keng qo'llaniladi. Haykaltaroshlik asarlari kesish, yopishtirish, ulash va o'yish, quyish orqali bajariladi. Haykallarni ikki turi mavjud bo'lib, birinchisi to'liq yumaloq haykallar ikkinchisi relefi haykallardir. Yumaloq haykallarni har tomondan ko'rishi mumkin bo'lsa, relefni faqat bir tomondan, ya'ni oldindan ko'riladi. Releflar tekislik ustiga ishlanib, qisman bo'rttirib chiqqan bo'ladi.

Haykaltaroshlar o'z faoliyatlarida quydagi asboblardan foydalanadilar: maxsus dastgoh, bolg'a, stek, bolta, trsirkul, iskana va boshqalar. Iskanalarning to'g'ri burchakli, uchburchakli, trapetsiya burchakli, yoysimon chuqur shakl beruvchi turlari bo'ladi. Shuningdek, haykal loyi ustidagi ortitsia qismini tortib olish uchun qattiq simdan tayyorlangan doira, ellips, uchburchak, to'rtburchak, trapetsiya shaklidagi sidirg'ichlar qo'llaniladi.

Haykaltaroshlik bajaradigan vazifasi va mazmuniga ko'ra bir necha turlarga bo'linadi: monumental haykaltaroshlik, bezak haykaltaroshligi, dastgoh

Haykaltaroshlik (qarang Dastgoh san'-ati), mayda haykaltaroshlik turlari o'zaro yaqin aloqada rivojlanadi hamda o'ziga xos xususiyatlarga ega. Me'morlik san'ati bilan bog'liq bo'lgan monumental Haykaltaroshlikka muhim tarixiy voqealar, atoqli shaxslar xotirasini abadiylashtirish maqsadida o'rnatilgan monument, yodgorliklar, Haykaltaroshlik ansamblari kiradi, ular o'zida katta mazmuni ifodalaydi hamda mustaqil ahamiyatga ega; biroq Haykaltaroshlikning bu turi bevosita muhit, me'moriy insho-otlar hamda tabiat bilan uyg'un bo'lishi lozim, bu unga yanada ulug'vorlik va ta'sirchanlik baxsh etadi. Monumental Haykaltaroshlikka xos bo'lgan xislatlardan biri qahramonlarni ko'tarinki ruhda tasvirlash-dir. Monumental Haykaltaroshlik asarlari uzoqdan ko'rishga mo'ljallanganligi sababli, katta-katta yaxlit shakllardan keng foydalaniladi; odam yuzidagi mayda unsurlar, kiyimdagi buklanishlar, mayda qismlar ko'rsatilmaligi mumkin. Bezak Haykaltaroshlikga istirohat bog'lari, xiyobonlar, ko'cha va bog'lar, shuningdek, me'moriy binolarning devorlarini bezash uchun ishlanadigan turli bezak haykallar kiradi; asarlarida ramziy obrazlar, hayvonlar shakli keng ishlatiladi. Binolarning devorlariga ishlanadigan bo'rtma tasvirlar, amaliy san'at buyumlari yuzasiga ishlanadigan bezaklar, favvora, panja-ra, badiiy darvozalar ham shu Haykaltaroshlikning ko'rinishidir.

Dastgoh Haykaltaroshlikga mustaqil mazmunga ega bo'lgan, san'atning boshqa turlariga tobe bo'lmagan asarlar kiradi; ular ko'rgazmalar, muzey xonalariga va uylarning interyeriga qo'yish uchun mo'ljallanadi. Bu tur asarlarda voqelik o'zining butun borlig'i bilan aks ettiriladi hamda inson ruhiyatidagi nozik uzgarishlar, uning ichki kechin-malari, kayfiyatini ochib berish imkoniyati katta. Dastgoh Haykaltaroshlik asarlari byust (belgacha bo'lgan portret), tors, haykal (odam gavdasining natural kat-talikda ishlangan ko'rinishi), haykalcha (natural kattaligidan kichik bo'lgan haykallar), koloss (haddan ortiq kattalikda ishlangan haykallar, mas, Rodos kolossi), janrli haykal (muayyan muhitda tasvirlangan odam yoki odamlar guruhi) va boshqa ko'rinishda bo'ladi. Kichik shakllar Haykaltaroshlikdagi o'z xarakteriga ko'ra amaliy bezak san'atiga yaqin turadi. Bunga stol ustiga qo'yiladigan sopol, chinni va boshqa xom ashyolardan ishlanadigan haykallar kiradi. Eng ko'p tarqalgan turlaridan biri terrakota; medal yasash sanati va gliptika ham shu turga mansub.

Haykaltaroshlikda ijodkor nursoya o'yinidan foydalanish orqali asarning ta'sir kuchini oshirishga erishadi (nur tushishi bilan haykal jonlanadi, nur yo'nalishining o'zgarishi bilan undagi nur-soya tovlanishi ham o'zgaradi, natijada undan tomoshabin oladigan taassurot ham o'zgarib boradi). Bu ayniqsa monu-mental va bezak Haykaltaroshlik asarlari uchun qo'l keladi, chunki maydon yoki hiyobonga o'rnatilgan haykalga ertalabki quyosh nurlari bir joziba bersa, kechki kun botish paytidan quyosh nurlari boshqacha bir fayz kiritadi. Haykaltaroshlikka insonning tashqi ko'rinishi, sokin yoki harakatdagi holatini aks ettirish bilan uning imkoniyati tugamaydi, asarda kechin-malar, hayajon, g'amginlik va boshqa ham o'z ifodasini topadi. Haykaltarosh

mahorati, to'g'ri topilgan harakat, yuzdagi mimik holat asarning ta'sirli bo'lishida muhim o'rin tutadi. Haykaltaroshlik asarlari uchun tosh, granit, bronza, marmar, yog'och, metall (oltin, kumush, pikel kabi qimmatbaho metallar) sement, gips kabi turli materiallar ishlatiladi. Haykaltaroshlikda tanlangan xom ashyo uning rangini belgilaydi. Xalq Haykaltaroshlikda-gina haykallarni bo'yash hollari uchraydi. Haykaltaroshlik asarlari yaratishda yumshoq moddalar (maxsus loy, mum, plastilin va boshqalar), qattiq moddalar (turli nav toshlar, yog'och va boshqalar)dan kesib (yo'nib) yoki o'ymakorlik bilan keraksiz qismlarini olib tashlash yo'li bilan yaratiladi; suyuq holatdan qattiq holatga o'tish xususiyatiga ega bo'lgan moddalar (turli metall, gips, beton va boshqalar)dan qolip yordamida quyib ishlanadi; keramika Haykaltaroshlik asarlari tayyorlashda maxsus loy navlaridan foydalaniladi, shakl bo'yama iaqsh yoki rangli sir bilan qoplanadi va maxsus pechlarda quydiriladi. Haykaltaroshlik asari taglikka (postament yoki pyedestalga) o'rnatiladi; ba'zan haykaltarosh maqsadini yuzaga chiqarishda bir necha taglikka o'rnatilgan haykallar, relyeflardan foydalanishi mumkin.

Haykaltaroshlik qadimdan — ibtidoiy jamiyatda insonning mehnat faoliyati va diniy tushunchalarning paydo bo'lishi bilan shakllanib, yasash jarayonida Haykaltaroshlikga xos uslub (yo'nish, ishlov berish, yumshoq loydan shakllar yasash) bilan o'z hissiyoti, kechinmalarini tasvirlay boshlagan. Hayvonlarning dumaloq, g'or yoki tosh yuzasiga ishlangan bo'rtma haykallari ibtidoiy kishilar qarashlarining ifodasidir. Bo'rtma tasvirlar yumshoq tosh, suyak va yog'och yuzasiga ishlangan, mehnat va ov qurollarini bezashda hamda tumor sifatida ham foydalanilgan. Oltin va boshqa qimmatbaho materiallardan bo'rtma tasvirli amaliy san'at buyumlari, loydan haykalchalar yasashda katta muvaffaqiyatlarga erishildi (skifyaar madaniyati, Afrika qit'asining Nok manzilidagi sopol haykallar va boshqalar).

Quldorlik tuzumi davridan Haykaltaroshlik yangi bosqich boshlandi, bu davr uslub rang-barangligi, mavzu va turlarining ko'lami bilan ajralib turadi. Bu jihatdan Haykaltaroshlikda Qad. Sharqning alohida o'rni bor: ilk bor mahobatli haykallar, dastgoh portretlari, jo'shqin, harakatga to'la bo'rtma tas-virlar yaratildi. Shumer va Akkad, Babil va Ossuriya yodgorliklari, Misrdagi mahobatli haykallar, nafis bo'rtma tasvirlar shu davrning nodir yodgorliklaridir. O'rta Sharq, jumladan, O'zbekiston hududida yara-tilgan Xorazm, Sug'd, Baqtriya yodgorliklari, Tuproqqal'a, Varaxsha, Af-rosiyob, Xolchayon, Dalvarzintepa, Quvaning mahobatli haykal va bo'rtma tasvirlari, mayda haykalchalar, amaliy san'at buyumlarini bezashda ishlangan turli badiiy shakllar davrning boy madaniyatidan dalolat beradi.

Antik davrda voqeband relyef, portret o'z rivojining yuqori bosqi-chiga ko'tarildi, odamning ruhiy hola-tini ifodalash borasida katta yutuqlarga erishildi. Yunoniston va qis-man qad. Rimda yaratilgan Haykaltaroshlik asarlarida insoniy tuyg'ular, uning kamoloti yetakchi o'rinni egalladi, tasvirlashda haqqoniylik hukm surdi, jismoniy

baquvvat va ma'naviy go'zal inson obra-zini yaratish yunon Haykaltaroshlikning bosh maqsadi bo'ldi (Fidiy va Miron, Poliklet va Praksitel). Rim haykaltaroshlari portret san'atida katta yutuqlarga erishdilar, ularning asarlarida in-sonning murakkab kechinmalari kuchli realizmda tasvirlandi, shaxsning jismoniy va ma'naviy holati ochiq ko'rsatildi; Rimda ilk bor otliq qo'mondon haykali ishlandi, bo'rtma tasvirda ham katta yutuqlarga erishildi: muhim tarixiy voqealarga bag'ishlab o'rnatilgan ustun va zafar toqilari voqeband bo'rtma tasvirlar bilan bezatildi.

O'rta asrlar Sharq mamlakatlarida Haykaltaroshlik hamma joyda bir xil rivojlanmadi. Janubiy, janubi-sharqiy Osiyo mamla-katlari (Hindiston, Indoneziya va Hindixitoy mamlakatlari)da maho-batli, ishlanishi nafis ajoyib yodgorliklar yaratilgan bo'lsa, Yaqin va O'rta Sharq mamlakatlarida Haykaltaroshlik amaliy bezak san'atining Haykaltaroshlik bilan chatishib ketgan tosh o'ymakorligi, yog'och va ganch o'ymakorligi, zargarlik va kandakorlik asarlarida o'z ifodasini topdi, ro'zg'or buyumlari, taqinchoqlar tayyorlashda, binolar bezagi (namoyoni)da keng qo'llandi. Yevropa mamlakatlarida xristian dini Haykaltarosni rivojlantiruvchi asosiy kuch bo'ldi: soborlar qoshida Haykaltaroshlik ustaxonalari tashkil etildi, bu yerda bo'lajak haykal-taroshlar tayyorlandi, ibodatxonalar uchun dumaloq haykal va relyeflar yaratilib, ular diniy g'oyalarni targ'ib qilishga xizmat qildi.

Haykaltaroshlik roman va gotika uslubida qurilgan binolar kompozitsiyasining ajral-mas qismiga aylandi. 13-asr 2-yarmi — 14-asr boshlarida Yevropa realistik Haykaltaroshlik namu-nalari ko'zga tashlana boshladi (N.Pi-zano va boshqalar), dunyoviy g'oyalar (yorqin insoniy xarakterlar, hayotga muhabbat ruhi)ni aks ettirish Haykaltaroshlikning bosh vazifasiga aylandi (Donatello, A.Verok-k'o va boshqalar), ko'p planli relyeflar yara-tildi; bronzadan haykal quyish san'ati mukammallashdi, mayolika (koshinkorlik), kandakorlik amaliyotda keng ishlatila boshlandi. Mikelanjelo ijodi Uyg'onish davri san'atining yuksak bir cho'qqisi bo'ldi. 17—19-asrlar Haykaltaroshlik ham boy va rang-barang; bu davr Yevropa Haykaltaroshlikda barokko, klassitsilm, realizm uslublari raqobatda bo'ldi. Uyg'onish davri Haykaltaroshlikga xos xotirjamlik, salobatlilik o'rniga barokko uslubi bilan shijoat, jo'shqinlik kirib kelgan bo'lsa, klas-sitsizm aksincha yana Uyg'onish davri xotirjamligiga qaytishga, hamma narsani aql bilan tartibga solishga harakat qildi. O'z mavqeini mustahkamlab borgan realizm uslubi borliqni to'laqonli aks ettirishga, inson his-tuyg'ularini chuqurroq ifodalashga intildi (L.Bernini, A.Kanova, J. Gudon va boshqalar). 19-asr 2-yarmidan Haykaltaroshlikda demokratik tamoyillar ortib bordi, maishiy hayot, mehnat mavzusi san'atkorlarni o'ziga jalb etdi. Yevropa Haykaltaroshlikda turli naturalistik oqim va yo'nalishlar shakllandi, avvalgi san'atlar sintezidan chekinish yuzaga keldi; bu davrda impressi-onizm, simvolizm oqimlari ham Haykaltaroshlikda o'z ifodasini topdi. 19-asr oxiri — 20-asr boshidagi Haykaltaroshlik rivojiga davrning yangi oqimlari ta'sir etdi. Bu jarayonda fransuz haykaltaroshi

O.Roden ijodi muhim ahamiyatga ega bo'ldi. Uning ta'sirida nafaqat fransuz, balki ko'pgina zamonaviy yevropalik va boshqa haykaltaroshlar ijodi shakllandi. 20-asr Haykaltaroshlik san'ati qarama-qarshi omillarga asoslangan. Bir tomondan realistlik san'at yo'nalishi o'z badiiy ko'lamini kengaytirishga, ifoda vositalarining ta'sirchanligini oshirishga intilgan bo'lsa, ikkinchi tomondan avangard san'ati o'z imkoniyatlarini keng namoyon eta bordi. 20-asr badiiy uslublari (kubizm — P.Pikasso, A.Ar"xipenko, A.Loran; konstruktivizm — A.Kolder; popart va avangardning boshqa vakillari) ta'sirida Haykaltaroshlik yangi ko'rinish va an'anaviy bo'lmagan uslub va materiallar bilan boyidi. 19-asr o'rtalarida Yaqin va O'rta Sharq mamlakatlarida Haykaltaroshlikda jonlanish boshlandi. O'rta Osiyo, jumladan, O'zbekistonda ham Haykaltaroshlik asarlari yaratila boshladi, uning dumaloq va bo'rtma tasvir-relyef turida asarlar paydo bo'ldi. Favvoralar ishga tushdi, bezak Haykaltaroshlik asarlari bilan dam olish va xor-diq chiqarish maskanlari, xiyobonlarni bezatish odati kengaydi. Shu davrda ishlangan qurbaqa, kiyik, it, sher va boshqa haykallar bir qancha (Toshkent, Buxoro kabi) joylarni bezab turibdi. Buxorodagi Sitorai Mohi Xosadagi marmardan ishlangan sher haykallari, islmiy, girih naqshlar, chiroyli yozuvlar bilan o'yib jilo berilgan suv novlari diqqatga sazovor. Tosh va marmar o'ymakorligi namunalari Xiva me'moriy yodgorliklarida ko'p uchraydi (jumladan, relyefli tosh va marmar poyustunlar).

20-asr boshlaridan xalq an'anaviy amaliy san'ati usullari keng qo'llandi hamda rivojlantirildi: Muqimiy teatri (1943) hamda Navoiy teatri (1948) binosi va boshqa Haykaltaroshlikning boshqa turlari ham keng rivojlana boshladi. An'anaviy mayda haykaltaroshlik ham yangi mazmun va mavzular bilan boyidi (U.Jo'raqulov, X.Rahimova, A.Muxto-rov va boshqalar). Shu davrdan realistlik Haykaltaroshlikning hamma turlarida dastlabki namunalari yaratildi. Monumental va bezak Haykaltaroshlikdagi bevosita me'morlik san'ati bilan bog'liq holda rivoj topdi: E.Rush, Ya.Kuchis, Ya.Strazdin, O.Korjinskaya asarlari shu san'atining dastlabki namunalari edi. Dastgoh Haykaltaroshlik gida port-ret va janrli kompozitsiyalar paydo bo'ldi (A.Ivanov, F.Grishchenko va boshqalar). O'zbek haykaltaroshligining yangi bos-qichi 20-asrning ikkinchi yarmiga to'g'ri keladi. Bu davrga kelib haykaltaroshlar safi kengaydi. Haykaltaroshlikda akademik tizim shakllandi. A. Boymatov, A. Ahmedov, D.Ro'ziboyev, A.Shoymurodov, E.Aliyev, H.Hus-niddinxo'jayev, Ya.Shapiro, L.Ryabsev, D. Ryabichev va boshqa Haykaltaroshlikning barcha tur va janrlarida ijod qilib, uning ravnaqiga o'z hissalarini qo'shdilar.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Baymetov, B. B., & Sharipjonov, M. S. O. (2020). Development Of Students' Descriptive Competencies In Pencil Drawing Practice. The American Journal of Social Science and Education Innovations, 2(08), 261-267.

2. Baymetov, B., & Sharipjonov, M. (2021). OLIY PEDAGOGIK TA'LIMDA TALABALARGA INSON QIYOFASINI AMALIY TASVIRLASH JARAYONIDA IJODIY KOMPYETYENSIYALARINI RIVOJLANTIRISH. *Academic Research in Educational Sciences*, 2(3), 1066-1070.
3. Boltaboyevich, B. B., & Shokirjonugli, S. M. (2020). Formation of creative competences of the fine art future teachers describing geometrical forms (on sample of pencil drawing lessons). *ACADEMICIA: An International Multidisciplinary Research Journal*, 10(5), 1996-2001.
4. Байметов, Б., & Шарипжонов, М. (2020). ОЛИЙ ПЕДАГОГИК ТАЪЛИМДА ТАЛАБАЛАР ИЖОДИЙ ҚОБИЛИЯТЛАРНИ ШАКЛЛАНТИРИШДА ИНДИВИДУАЛ ТАЪЛИМ БЕРИШ МЕТОДИКАСИ (ҚАЛАМТАСВИР МИСОЛИДА). *Academic research in educational sciences*, (4), 357-363.
5. Байметов, Б. Б., & Шарипжонов, М. Ш. (2020). ТАСВИРИЙ САНЪАТДАН МАЛАКАЛИ ПЕДАГОГ КАДРЛАР ТАЙЁРЛАШДА НАЗАРИЙ ВА АМАЛИЙ МАШҒУЛОТЛАРНИНГ УЙҒУНЛИГИ. *ИННОВАЦИИ В ПЕДАГОГИКЕ И ПСИХОЛОГИИ*, (SI-2№ 3).
6. Sharipjonov, M. S. O. G. L. (2021). OLIY PYEDAGOGIK TA'LIMDA TALABALARGA MUAMMOLI MASHG'ULOTLARNI TASHKIL ETISH TECHNOLOGIYALARI. *Science and Education*, 2(2), 435-443.
7. Шарипжонов, М. Ш. (2020). Бўлажак тасвирий санъат ўқитувчисининг касбий маҳоратларини такомиллаштиришда амалий машғулотларни ташкил этиш методикаси. *Молодой ученый*, (43), 351-353.
8. Шарипжонов, М., & Икромова, М. Д. (2018). TASVIRIY SAN'ATDA ANIMALIZM JANRI. *Научное знание современности*, (5), 94-96.
9. oglu Sharipjonov, M. S. OLIY PYEDAGOGIK TA'LIMDA TALABALARGA MUAMMOLI MASHG'ULOTLARNI TASHKIL ETISH TECHNOLOGIYALARI.